

Rapport 2012:8 R

Kompletterande utbildningar för utländska akademiker

Rapport 2012:8 R

Kompletterande utbildningar för utländska akademiker

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Kompletterande utbildningar för utländska akademiker

Utgiven av Högskoleverket 2012

Högskoleverkets rapportserie 2012:8 R

ISSN 1653-0632

Innehåll: Högskoleverket, analysavdelningen, **Aija Sadurskis**

Omslagsbild: Ingram Publishing

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Innehåll

Sammanfattning	5
Uppdraget	6
Tidigare utredningar	8
Riksrevisionens rapport	9
Regeringens integrations­satsning	11
Juristutbildning	11
Läraryt­bildning	12
Utbildningar för läkare, sjuksköterskor och tandläkare	14
Aspirantutbildningar	19
Korta vägen	21
Övriga utbildningar	25
Sveriges lantbruksuniversitet	25
Högskolan i Borås	25
Kungl. Tekniska högskolan	26
Vad har hänt med studenterna?	28

Sammanfattning

Högskoleverket fick i regleringsbrevet för 2012 i uppdrag att kartlägga och analysera kompletterande högskoleutbildning för utländska akademiker, samt att beskriva i vilken utsträckning studenterna fått ett arbete som är relevant för utbildningen, alternativt fortsatt studera.

Verket har kartlagt utbildningarna genom en förfrågan till alla lärosäten som skulle kunna komma i fråga. Kartläggningen visar att nästan alla de utbildningar som finns kan föras till någon av tre grupper:

- utbildningar av jurister, lärare, läkare, sjuksköterskor och tandläkare inom ramen för regeringens så kallade integrationssatsning
- aspirantutbildningar som kompletterar olika utbildningar utifrån individens behov och som ges på eget initiativ vid två lärosäten
- arbetsmarknadsutbildningar som ges på uppdrag av Arbetsförmedlingen under namnet Korta vägen.

Viktiga erfarenheter av dessa utbildningar är att studenterna är motiverade och kan nå goda resultat. Det kräver dock många gånger att utbildningen individualiseras, och att studenternas förkunskaper utreds. När studenterna inte lyckas är det ofta på grund av bristande kunskaper i svenska, men sociala och ekonomiska problem kan också göra att studenterna inte fullföljer studierna.

De studenter som inledde studier inom integrationssatsningen eller på en aspirantutbildning senast 2009 har kunnat följas upp genom registerdata. Resultatet redovisas i rapporten.

Högskoleverket anser att lärosäten och andra berörda parter bör utveckla former för att följa upp de studenter som deltagit i kompletterande utbildning. Uppföljningen bör utformas på ett sådant sätt att den kan besvara frågan om utbildningen gjort att studenterna förbättrat sin situation på arbetsmarknaden i förhållande till motsvarande svenska eller svenskutbildade grupp. När regeringen ger högskolan i uppdrag att ge kompletterande utbildning bör uppdraget innehålla ett krav på att utbildningen följs upp enligt en utvecklad form.

Uppdraget

Högskoleverket har i regleringsbrevet för 2012 fått i uppdrag av regeringen att

- genomföra en nationell kartläggning och analys av olika former av kompletterande högskoleutbildningar för utländska akademiker
- redovisa i vilken omfattning de som har genomgått sådan utbildning fått ett arbete som är relevant för utbildningen, alternativt fortsatt studera.

Kartläggningen ska avse samtliga lärosäten och inte enbart dem som har fått specifika regeringsuppdrag att ordna sådan utbildning. Den ska innehålla uppgifter om utbildningarnas omfattning, antal studenter, innehållet i utbildningarna, hur de finansieras och vem som är uppdragsgivare.

Avgränsningar

Med kompletterande utbildning för utländska akademiker menas här *utbildning som vänder sig till personer som är folkbokförda i Sverige men har ett annat modersmål, som har en avslutad eller i det närmaste avslutad minst tvåårig eftergymnasial utbildning från ett annat land än Sverige, och som har fått utbildningen bedömd av högskolan eller annan myndighet. Utbildningen ska komplettera den utbildning personen redan har så att möjligheterna att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden underlättas.* Vidare ska utbildningen ges med stöd av särskilt beslut, inte vara öppen för andra studenter och omfatta högst 120 högskolepoäng. Denna definition är baserad dels på de definitioner som använts i tidigare utredningar av Högskoleverket och Riksrevisionen, dels på förordning (2008:1101) om högskoleutbildning som kompletterar avslutad utländsk utbildning.

Kartläggning

För att få veta vilka kompletterande utbildningar för utländska akademiker som anordnas vid universitet och högskolor har Högskoleverket skickat en fråga till landets lärosäten. Frågan gällde om lärosätet ger någon utbildning, oavsett hur den finansieras, som uppfyller definitionen i föregående stycke. Kartläggningen avser pågående och kommande utbildningar, dvs. utbildningar som ges under 2012 och/eller 2013. Högskolan i Gävle, Röda korsets högskola och Sophiahemmet har inte besvarat frågan.

Uppföljningen grundar sig även på ett stort antal samtal med ansvariga vid lärosätena och med andra relevanta kontakter.

Resultatet av kartläggningen redovisas i fyra avsnitt i denna rapport, efter en genomgång av tidigare utredningar.

Beteckning på deltagare i utbildningen

I denna rapport kallas alla som deltar i kompletterande högskoleutbildningar för studenter, även om en del av utbildningarna är uppdragsutbildningar, där deltagarna inte uppfyller definitionen av student i högskoleförordningen (1993:100), dvs. att vara antagen till och bedriva högskoleutbildning.

Uppföljning av etablering

Att utreda i vilken omfattning de som har genomgått kompletterande utbildning har fått ett arbete som är relevant för utbildningen är behäftat med svårigheter. En del kompletterande utbildning för utländska akademiker särredovisas till universitets- och högskoleregistret, vilket gör de studenter som deltagit möjliga att följa. Som en del av detta uppdrag har Högskoleverket analyserat etableringen på arbetsmarknaden 2010 (det senaste år som det finns uppgifter för) för dessa studenter. Det har gjorts med hjälp av Statistiska centralbyråns (SCB) databas Lisa (Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier).

I uppföljningen görs skillnad mellan etablering och svag etablering. För att få fram gränsvärdet för svag etablering har medianlöneinkomster beräknats och de som har en inkomst som understiger 60 procent av medianlönen räknas som svagt etablerade på arbetsmarknaden. För personer som inte arbetat hela året har en viktad ”årsinkomst” beräknats.

Det är endast personer som har arbetat under det aktuella året, i detta fall 2010, och varit anställda som räknas som etablerade. Personer som är egna företagare eller har fåmansaktiebolag kan i viss mån välja hur mycket ersättning de ska ta ut ur företagen, dvs. de kan styra sin egen inkomst. Det gör det i praktiken omöjligt att beräkna etableringsgrader på basis av inkomsten. De individer som helt eller delvis försörjer sig genom eget företag kommer därför inte att synas i denna uppföljning.

Det är viktigt att komma ihåg att en individ kan ha klassificerats som att ha en svag anknytning till arbetsmarknaden ett visst år på grund av att han eller hon haft andra inkomster än lön under det aktuella året. Det kan t.ex. vara inkomst vid sjukskrivning eller föräldraledighet.

Tidigare utredningar

Högskoleverket har i tidigare regleringsbrev fått i uppdrag att utreda kompletterande utbildningar för utländska akademiker. Uppdragen har resulterat i flera rapporter.

Högskoleverket utvärderade 1997 på uppdrag av regeringen en särskild utbildningsåtgärdsåtgärds satsning inom högskolan som finansierades med arbetsmarknadspolitiska medel (s.k. aspirantutbildning). Utvärderingen genomfördes bland annat genom en enkät till studenterna. Resultatet redovisades i rapporten *Bara jag får chansen att visa vad jag kan. Satsningen på aspirantutbildning – vad blev det av den?* (Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R). Verket drog slutsatsen att aspirantutbildningen varit dyr som högskoleutbildning betraktad, men att utbildningens speciella karaktär gjorde det svårt att bedöma om den också varit dyr som arbetsmarknadsutbildning. Betydligt färre studenter än avsett antogs, och skälen till det var dels otillräckliga kunskaper i svenska och oklar studiefinansiering för studenterna, dels för kort planeringstid, vilket gjorde det svårt att nå målgruppen. Enligt utvärderingen hade en tredjedel av de studenter som gått aspirantutbildningen fått arbete i någon form efteråt, framför allt i form av tillfälliga anställningar. I jämförelse med invandrarpraktik, en arbetsmarknadsåtgärd som i genomsnitt leder till arbete för en fjärdedel av deltagarna, visade aspirantutbildningen bättre resultat. Även om resultatet av aspirantutbildningen inte var imponerande om man ser till andelen som fått arbete, upp-gavs studenterna ha fått bättre självförtroende och ett kontaktnät på arbetsmarknaden.

I regleringsbrev för 2002 och 2003 fick Högskoleverket i uppdrag att göra en nationell uppföljning av kompletterande utbildning för utländska akademiker. Uppföljningen baserades på tre enkäter: till lärosätena, till länsarbetsnämnderna och till de studenter som genomgått en kompletterande utbildning. Den sistnämnda gjordes som telefonenkät. I rapporten *Ett svenskt kvitto? Kompletterande utbildning för utländska akademiker* (2003-04-09), redovisades resultatet. Uppföljningen visade på ett bättre utfall än vid den tidigare uppföljningen av aspirantutbildningen, men avsåg också uppdragsutbildning och andra utbildningar som i större utsträckning utgick från arbetsmarknaden och den enskilda studentens behov. Rapporten identifierade ”nycklar till framgång”, som kort tid mellan ankomst till Sverige och utbildning och att utbildningen kombineras med praktik och utbildning i svenska på rätt nivå.

I rapporten *Uppföljning av kompletterande utbildning för utländska akademiker – andra året* (2004-04-06) byggde Högskoleverket vidare på de resultat som tidigare redovisats. Verket framförde att det var angeläget att fortsätta att följa de individer som deltagit i utbildning för att se hur deras situation på arbetsmarknaden utvecklades. Högskoleverket förde också fram tre förslag till förbättrad kompletteringsutbildning: att tyngdpunkten bör ligga på examen

för att inte kortsiktiga arbetsmarknadsmål ska dominera, att utbildningen bör bli reguljär i stället för att ges på uppdrag och att den bör individanpassas.

Inför budgetåret 2006 fick Högskoleverket åter i uppdrag av regeringen att analysera olika former av kompletterande utbildning och att göra en nationell kartläggning. Samtidigt fick verket i uppdrag att utvärdera tre namngivna utbildningar: Aspirantutbildningarna vid Linköpings universitet respektive Malmö högskola, samt den så kallade Invandrarakademin vid Högskolan i Borås. De två uppdragen resulterade i rapporterna *Kartläggning och analys av kompletterande högskoleutbildningar för utländska akademiker – 2005* (2006-06-29) och *Invandrarakademi och aspirantutbildning – erfarenheter av kompletterande utbildning för invandrade akademiker* (Högskoleverkets rapportserie 2006:35 R). Mot bakgrund av vad som kom fram i analysen framförde Högskoleverket att kompletterande utbildning för utländska akademiker borde frikopplas från arbetsmarknadspolitiska åtgärder och bristyrkesproblematik, och att öronmärkta medel borde tillföras några lärosäten för att de ska ge kompletterande utbildningar inom bredare områden. I utvärderingen av de tre utbildningarna i Linköping, Malmö och Borås konstaterar verket att det är angeläget att den kompetens som utvecklats vid lärosätena inte går till spillo. Liksom i övriga rapporter rekommenderar verket att kompletterande utbildningar tydligare blir en del av högskolans verksamhet. Högskoleverket rekommenderar dessutom bland annat att reglerna för studiefinansiering ändras så att invandrade akademiker får realistiska möjligheter att följa utbildningen.

Slutligen har Högskoleverket följt upp resultatet av kompletterande utbildning för utländska akademiker i rapporten *Hur går det efter kompletterande utbildning för utländska akademiker?* (Högskoleverkets rapportserie 2008:30 R). Endast de utbildningar som funnits längst, aspirantutbildningarna i Linköping och Malmö, samt Invandrarakademin i Borås, bedömdes ha funnits tillräckligt länge för att det skulle gå att uttala sig om resultatet. Uppföljningen baserades på de uppföljningsmaterial som respektive lärosäte tagit fram. Enligt dessa uppföljningar hade de personer som följt utbildningarna i hög grad fått relevanta arbeten, alternativt fortsatt med andra studier.

I flera rapporter har Högskoleverket påpekat att det är nödvändigt att de studenter som följt kompletterande utbildningar märks med en särskild kod i redovisningen av studieresultat, så att de kan särskiljas och följas upp.

Riksrevisionens rapport

Även Riksrevisionen har utrett kompletterande högskoleutbildningar. I rapporten *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning – förutsägbara, ändamålsenliga och effektiva?* (RiR 2011:16) ägnas ett kapitel åt kompletterande utbildningar. Rapporten behandlar kompletterande utbildningar vid nio lärosäten som ingår i en enkätundersökning. Utifrån sin granskning drar Riksrevisionen slutsatsen att regeringens satsning på kompletterande utbildningar inte dimensionerats efter efterfrågan på sådana utbildningar, och lärosätena har

inte förmått genomföra regeringens uppdrag. För en del utbildningar är efterfrågan dock större än tillgången på utbildning. Bristande samordning mellan berörda myndigheter och kommunal vuxenutbildning är ett skäl till att målgruppens kunskap om utbildningen är bristfällig. Riksrevisionen återger de synpunkter på utbildningarna som framförs av lärosätena i andra utredningar, som att bristande kunskaper i svenska är det största hindret för att studenterna ska kunna genomföra utbildningen inom utsatt tid. Riksrevisionen anser att regeringen bör ta ett större ansvar för att samordna systemet av insatser för att underlätta för personer med utländsk högskoleutbildning att etablera sig på arbetsmarknaden i Sverige. Regeringen rekommenderas att följa upp att det finns kompletterande högskoleutbildningar som är anpassade till studenternas och arbetsmarknadens efterfrågan. Regeringen bör också följa upp länsstyrelsernas ansvar för att samordna målgruppsanpassad undervisning i svenska.

Regeringens integrationsåtgärder

En stor del av de kompletterande utbildningarna för utländska akademiker som ges av svenska lärosäten finansieras av särskilda medel som regeringen avsatt i så kallade integrationsåtgärder. Medlen är fördelade på tre områden: juristutbildning och lärarutbildning samt utbildning för läkare, tandläkare och sjuksköterskor. I detta avsnitt redovisas lärosätenas bedömning av de delar som ingår i uppdraget till Högskoleverket.

Juristutbildning

Göteborgs och Stockholms universitet deltar i regeringens åtgärder på kompletterande utbildning för utländska jurister. Utbildningen ska omfatta högst 120 högskolepoäng och volymen är maximalt 15 helårsstudenter per lärosäte för 2011. Medel har avsatts för 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 och 2012.

Regeringsåtgärden föregicks av en utbildning för utländska jurister vid Göteborgs universitet, som anordnades inom ramen för universitetets vanliga anslag sedan 2005. Innan den kompletterande juristutbildning som finansieras genom ett särskilt anslag gavs för första gången lade alla de lärosäten som ger juristutbildning i landet ned ett omfattande arbete på att utreda hur en lämplig kompletterande utbildning skulle se ut. Det blev dock bara universiteten i Göteborg och Stockholm som slutligen gav utbildningen.

Utbildningen omfattar 120 högskolepoäng vid båda universiteten. Den omfattar introduktionsutbildning, civilrätt, statsrätt, straffrätt, processrätt, förvaltningsrätt och ett examensarbete. Utbildningen är delvis specialanpassad, men studenterna läser också ordinarie kurser, dock ofta som en egen grupp. De kan också i någon utsträckning välja ytterligare kurser inom institutionernas utbud. Sådana kurser kan användas för att ge studenten en specialisering eftersom utbildningen för övrigt är lika för alla.

Universiteten kan också hjälpa studenterna genom att ge referenser och hjälpa till att bygga upp nätverk av kontakter. Det har också förekommit att potentiella arbetsgivare bjudits in.

Utbildningen vänder sig till personer med en utländsk juristexamen från en minst fyraårig utbildning. Av denna tillgodoräknas åtminstone två och ett halvt år. Det är en fördel om studenten fått ett utlåtande från Högskoleverket som grund för bedömning om tillgodoräknande.

Söktrycket till utbildningen har varit högt. I Stockholm har det varit ca 80 sökande (men alla har inte varit behöriga) vid varje söktillfälle, och ca 15 personer har antagits. I Göteborg har antalet sökande varierat mellan ca 45 och 80 och i genomsnitt har 14 studenter tagits in. Totalt har ca 100 personer antagits till de två utbildningarna. Inga nya studenter togs in 2008 i Stockholm, respektive 2008 och 2011 i Göteborg. För att bättre kunna ta hand om

de studenter från tidigare antagningar som inte avslutat sina studier tar Göteborgs universitet inte heller in någon ny grupp hösten 2012. Det kan förklara att antalet sökande i Stockholm till hösten 2012 är betydligt större än vanligt.

Studentgruppen är mycket blandad. Det finns dock länder som få eller inga studenter kommer ifrån, och det kan då bero på att deras juristutbildning är kortare än de fyra år som krävs för att antas. Det kan också vara att den gruppen har alltför stora problem med det svenska språket.

Studenterna uppfattas som mycket motiverade och är i de flesta fall framgångsrika. Ganska många har arbeten som kräver visst juridiskt kunnande, men för att arbeta som jurist är en svensk juristexamen ofta en nödvändighet.

Språket är helt avgörande för framgång i studierna, och för en mindre grupp studenter är språket ett så stort hinder att det enligt lärosätena blir omöjligt att slutföra utbildningen. Det är framför allt ett problem när studenterna ska skriva sina examensarbeten. Genom att testa studenterna (språktest eller test av analytisk förmåga) har det blivit lättare att anta studenter som har förutsättningar att klara studierna. Studenterna skulle dock många gånger behöva extra utbildning i svenska, och universiteten hänvisar ibland till kurser i svenska.

En del studenter har också svårt att tillägna sig den svenska juridiska metoden och analysen, enligt universiteten. Det visar sig till exempel genom att många studenter har problem med att klara den avancerade kurs i civilrätt som ingår i utbildningen i Göteborg.

På Göteborgs universitet gjordes 2009 en uppföljning av de tio studenter som då var klara med den kompletterande utbildningen. Enligt uppföljningen hade åtta av dem arbete, som i samtliga fall stämde överens med den förändring de hoppats att utbildningen skulle medföra.

Etableringsuppföljning

Etableringen på arbetsmarknaden¹ har med hjälp av SCB:s statistik kunnat följas upp för den grupp som antogs hösten 2007. År 2010 hade 18 studenter fullföljt den kompletterande juristutbildningen. Av dem var 13 individer (72 procent) etablerade på arbetsmarknaden, men två av dem med yrkeskoder som tyder på att de inte hade arbetsuppgifter som kräver en juristutbildning. Tre individer var svagt etablerade och inte heller deras yrkeskoder tyder på att de hade arbetsuppgifter som kräver en juristutbildning. Två individer var inte etablerade på arbetsmarknaden enligt de definitioner som används här, en genom att vara arbetslös och en genom att delvis vara egen företagare.

Lärarutbildning

Sex universitet har sedan 2007 regeringens uppdrag att erbjuda utbildning inom satsningen utländska lärares vidareutbildning (ULV). Stockholms uni-

1. Se kapitlet *Uppdraget* ovan för en definition av etablering, respektive svagt etablering, på arbetsmarknaden.

versitet (initialt Lärarhögskolan i Stockholm) samordnar lärosätena. Övriga lärosäten som ingår är Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Malmö högskola, Umeå universitet och Örebro universitet. Lärosätena samarbetar i en nationell ledningsgrupp som möts två-tre gånger per termin.

För utländska gymnastiklärare finns utbildning vid Gymnastik- och idrotthögskolan, GIH. Utbildningen har funnits i ett antal år genom att en speciell kurs som omfattar 30 högskolepoäng skapats när det funnits behov. En vanlig omfattning har varit 3–4 studenter under ett år, som delvis följt ordinarie kurser.

Det övergripande syftet med ULV har varit att deltagarna lättare ska bli anställningsbara i svensk skola. I det ingår att läraren behöver ”översätta” sin tidigare yrkeskompetens för att utöva läraryrket i Sverige. Studenterna kan antingen komplettera till en svensk lärarexamen eller till ett behörighetsbevis, som sedan juli 2011 utfärdas av Skolverket (tidigare av Högskoleverket). Båda vägarna innebär att lärarna har behörighet och kan anställas i svensk skola eller förskola. Varje student ska ha en individuell studieplan.

Organisation, genomförande och innehåll i utbildningen varierar mellan lärosätena. I den initiala planeringen av ULV var Högskoleverkets rapport *Från gräns till kateder*² en viktig källa liksom erfarenheter från introduktionsperioden för lärare med utländsk lärarexamen som deltog i SÅL (Särskild lärarutbildning för obehöriga lärare).

ULV riktar sig till lärare med en utländsk lärarexamen på eftergymnasial nivå. Studenterna inom ULV får som mest komplettera 120 högskolepoäng till en svensk lärarexamen. Initialt gällde ULV-uppdraget sammanlagt 300 helårsstudenter per år, men har efter 2009 varierat mellan 200 och 300 helårsstudenter.

Ojämförligt flest studenter deltar vid Stockholms universitet, därefter är det utbildningen vid Malmö högskola som har störst volym. Studenterna antas lokalt. Lärare utbildade i ett 90-tal länder har deltagit i ULV, och den största gruppen är lärare från Mellanöstern.

Lärosätena framför att bedömningen av ansökningar är tids-, resurs och kompetenskrävande. Vidare har de funnit att studenternas sociala och ekonomiska situation ofta är svår och att den påverkar studierna och studietiden. Den studiesociala situationen är ett större problem än språkkunskaperna, enligt lärosätena. Samtidigt är studenterna mycket motiverade för sina studier.

Högskoleverket har i uppdrag att utvärdera den första delen av ULV, som genomfördes 2007–2010. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 juni 2012. I utvärderingen konstaterar verket att sammanlagt 1 675 personer ansökte till utbildningen under perioden, varav drygt 800 påbörjade utbildningen. De som inte har antagits har vanligtvis saknat avslutad lärarutbildning eller behörighetsgivande utbildning i svenska. Ett fåtal har fått avslag eftersom de har bedömts inte kunna nå examen inom den givna ramen 120 högskolepo-

2. Högskoleverket (2002). *Från gräns till kateder*.

äng. Av dem som antagits men inte påbörjat sina studier anger lärosätena som skäl att studenterna har haft svårigheter att finansiera sina studier, har stora sociala åtaganden som förvärrar studier och att individualiserad utbildning inte kunnat erbjudas på halvfart och/eller distans.

Fram till november 2010 hade ca 250 ULV-studenter avslutat sina studier inom ULV med lärarexamen eller fullgjort kraven för behörighetsbevis.

Lärosätena följer under våren 2012 upp dem som avslutat ULV. Uppföljningen har arbetsmarknadsfokus och samordnas av Stockholms universitet. Preliminära resultat visar att en hög andel av dem som avslutat utbildningen arbetar som lärare i skolan, vanligtvis i konstellationer där svenska elever ingår.

Etableringsuppföljning

Etableringen på arbetsmarknaden³ har kunnat följas upp för de grupper som antogs hösten 2007 och våren 2008. År 2010 hade 112 individer av dem som togs in 2007, respektive 77 individer av dem som togs in 2008, fullföljt den kompletterande lärarutbildningen, dvs. tillsammans 189 individer. Av dem var 141 individer (75 procent) etablerade och 21 svagt etablerade (11 procent) på arbetsmarknaden. Alla utom 17 av de etablerade (dvs. 88 procent) hade yrkeskoder som tyder på att de hade arbeten där lärarutbildningen var relevant. Motsvarande siffra för de svagt etablerade var 21, men uppgiften är osäker eftersom uppgift om yrke saknas för flera individer. Mönstret för de icke etablerade (som alltså till exempel kan vara föräldralediga) är ungefär som för de svagt etablerade, utom att uppgift saknas i ännu fler fall.

Utbildningar för läkare, sjuksköterskor och tandläkare

Regeringen har avsatt medel för kompletterande utbildningar för läkare, sjuksköterskor och tandläkare vid Göteborgs universitet, Karolinska institutet (samordnare), Linköpings universitet och Lunds universitet. De kompletterande utbildningarna vänder sig till dem som har en examen från tredje land (dvs. från länder utanför EU/EES och Schweiz), och syftet är att de ska bli behöriga att arbeta inom respektive yrke. Utbildningen ska omfatta högst 120 högskolepoäng, och för 2011 gäller att den ska omfatta maximalt 65 helårsstudenter (läkare), 70 helårsstudenter (sjuksköterskor) respektive 30 helårsstudenter (tandläkare).

Utbildningarna är normalt begränsade till dem som har ett beslut från Socialstyrelsen (den myndighet som utfärdar legitimation) att de ska komplettera sin utbildning. Socialstyrelsen kan då hänvisa dem till de kompletterande utbildningar som beskrivs här, men det görs inte alltid. Som alternativ till en kompletterande utbildning kan de dels göra ett kunskapsprov, dels

3. Se kapitlet *Uppdraget* ovan för en definition av etablering, respektive svagt etablering, på arbetsmarknaden.

göra en bedömd praktik. Kompletteringsutbildningen för sjuksköterskor har dock fått dispens från kravet på beslut från Socialstyrelsen och har antagit ett antal sökande. Andra som behöver komplettera sin utbildning hänvisas till ordinarie utbildningsprogram och gängse regler för tillgodoräknande. Efter den kompletterande utbildningen ska studenterna kunna ansöka hos Socialstyrelsen om legitimation. För tandläkare och sjuksköterskor gäller att de kan ansöka om legitimation direkt efter utbildningen. Läkarna ansöker däremot om behörighet att få söka allmäntjänstgöring (AT).

För de lärosäten som ger de tre utbildningarna finns en gemensam planeringsgrupp med deltagare från fakultetsnivå som hanterar mer övergripande frågor, utvärderingar etc. Det finns också nationella arbetsgrupper för respektive utbildning. Grupperna tar upp frågor om antagning, liksom om utformning av utbildning och examination. Vid behov av gemensamma beslut aktiveras den styrgrupp som finns för utbildningarna.

Dessa utbildningar genomförs i samarbete med vårdgivare för den verksamhetsförlagda, kliniska delen av utbildningen, och tillgången på kvalitativa kliniska utbildningsplatser begränsar antalet studenter som kan antas. Samarbetet med vårdgivare är också viktigt eftersom bra verksamhetsförlagd utbildning är avgörande för utbildningens kvalitet och studenternas resultat.

Läkarutbildning

Kompletterande utbildningar för läkare ges vid Göteborgs universitet, Karolinska institutet (samordnare) och Linköpings universitet, och startade 2009. Utbildningen omfattar 60 högskolepoäng, varav upp till hälften är verksamhetsförlagd. Utbildningen är utformad så att den integrerar teoretisk och tillämpad kunskap, och tränar studenten att arbeta inom svensk sjukvård. Det är särskilt viktigt att studenten lär sig att använda och omsätta sina kunskaper i den svenska sjukvården.

Hösten 2011 tog Karolinska institutet in 20 och Linköpings universitet 18 sökande. Till läsåret 2012/13 räknar de med att ta in 18 studenter var. Hösten 2011 tog Göteborgs universitet in 16 sökande, och antalet förväntas vara ungefär detsamma hösten 2012.

De uppföljningar som utbildningsanordnarna gjort tyder på att 70–100 procent av dem som examinerats från den kompletterande utbildningen är verksamma, till exempel som vikarierande läkare, några månader efter avslutad utbildning.

Etableringsuppföljning

Etableringen på arbetsmarknaden⁴ har kunnat följas upp för den grupp som antogs hösten 2009. År 2010 hade 47 individer fullföljt utbildningen, och av dem var 27 etablerade (57 procent), respektive 11 svagt etablerade (23 procent), på arbetsmarknaden. Av de etablerade arbetade 20 som läkare. Fyra individer

4. Se kapitlet *Uppdraget* ovan för en definition av etablering, respektive svagt etablering, på arbetsmarknaden.

hade andra arbeten inom vården. Av dem som var svagt eller inte alls etablerade på arbetsmarknaden var det bara en som arbetade som läkare, medan tio hade andra arbeten inom vården. Möjligheterna att följa upp i vilken utsträckning de examinerade läkarna fått sin legitimation och kunnat få arbete som läkare begränsas av att de först måste göra sin allmäntjänstgöring. Väntetiderna innan de kan få börja allmäntjänstgöringen, som är långa i storstadsregionerna, försvårar uppföljningen ytterligare. Gruppen skiljer sig inte från svenska läkare i detta avseende.

Sjuksköterskeutbildning

Regeringen har avsatt medel för kompletterande utbildningar för sjuksköterskor vid Göteborgs universitet och Karolinska institutet (samordnare)⁵.

Utbildningen startade 2009 och omfattar 60 högskolepoäng, där teori varvas med verksamhetsförlagd utbildning. Den verksamhetsförlagda delen omfattar totalt 24 högskolepoäng (40 procent). Den närmare utformningen har inte varierat under de år utbildningen givits.

Söktrycket till sjuksköterskeutbildningen är lägre än till läkar- och tandläkarutbildningarna. Hösten 2011 tog Karolinska institutet in 28 sjuksköterskor (vilket var samtliga behöriga sökande). Prognosen för hösten 2012 är 26 antagna. Hösten 2011 tog Göteborgs universitet in 24 sökande, och antalet förväntas vara ungefär detsamma hösten 2012.

I dag ställs inga krav på godkända kurser i engelska på gymnasienivå för att antas till kompletteringsutbildningen. För att kunna fortsätta till specialistsjuksköterskeutbildning, och därmed få bättre förutsättningar på arbetsmarknaden, kan det därför krävas att studenterna också kompletterar med utbildning i engelska. Eftersom det är vanligt att lärosäten som ger specialist-sjuksköterskeutbildning kräver att de som söker till utbildningen ska ha skrivit ett examensarbete, kan de utländska studenterna även behöva komplettera utbildningen med ett sådant arbete.

Det har visat sig att studenternas kliniska kunskaper och erfarenheter på flera punkter understiger de krav som ställs för godkänd sjuksköterskeutbildning i Sverige. Det innebär hårt arbete för studenterna och omfattande krav på den kliniska handledningen. Allt större möda läggs på att förbereda studenterna på vad som kommer att krävas under den verksamhetsförlagda utbildningen. Det kan göras genom att i den campusförlagda utbildningen till exempel införa diagnostiska prov.

Goda kunskaper i svenska är av mycket stor vikt för att klara utbildningen. Studenterna behöver också träna det patientcentrerade arbetssätt som ska karakterisera den svenska vården. Det gäller särskilt att kunna kommunicera i den faktiska vårdssituationen. Mycket tid läggs på att integrera språkträning

5. Det första året gavs utbildning av Lunds universitet på uppdrag av Karolinska institutet. Lunds universitet har sedan valt att inte fortsätta ge utbildning för sjuksköterskor på grund av att antalet sökande varit för litet.

i utbildningen för att studenterna ska lära sig sjukvårdssvenska. Inslaget av språkträning, till exempel hörförståelse, behöver också öka.

De som inte fullföljer utbildningen anger enligt lärosätena ofta sociala skäl, som familjeskäl. Det har även förekommit att språksvårigheter medfört att studenter gjort uppehåll för att träna svenska, till exempel genom att arbeta som undersköterskor. Studenterna kan sedan ha återupptagit och fullföljt studierna.

Sjuksköterskornas möjligheter att få arbete efter utbildningen varierar starkt med arbetsmarknadsläget. I Stockholm råder det brist på sjuksköterskor och Karolinska institutet har intrycket att i princip alla studenterna fått arbete. I Stockholm är det också förhållandevis lätt att få arbete även utan specialistutbildning. I Västra Götalandsregionen är det däremot balans på arbetsmarknaden för grundutbildade sjuksköterskor, vilket gör det svårt för alla (även svenska sjuksköterskor) att få arbete, särskilt tillsvidareanställningar.

Etableringsuppföljning

Etableringen på arbetsmarknaden⁶ har kunnat följas upp för den grupp som antogs hösten 2009. År 2010 hade 78 individer fullföljt utbildningen. Av dem var 37 etablerade (47 procent), respektive 25 svagt etablerade (32 procent), på arbetsmarknaden. Sjutton av de etablerade (46 procent) hade sjuksköterska som yrkeskod. Nästan alla de andra var undersköterskor eller hade andra arbeten inom vården. Av de svagt etablerade arbetade fem (20 procent) som sjuksköterska, och andelen var ännu något lägre för de icke etablerade.

Tandläkarutbildning

Regeringen har avsatt medel för kompletterande utbildningar för tandläkare vid Göteborgs universitet och Karolinska institutet (samordnare).

Utbildningen startade 2010 och omfattar 60 högskolepoäng. Den består av både teori och klinisk färdighetsträning. Studenterna kan samläsa med ordinarie utbildning eller utgöra en egen grupp (det senare gäller i stor utsträckning vid Göteborgs universitet). Vid Karolinska institutet görs de kliniska delarna vid institutets egen tandvårdscentral. I Göteborg är både universitetet och landstinget huvudmän, vilket komplicerar genomförandet av utbildningen. Det innebär dock att studenterna gör delar av sin kliniska utbildning inom ramen för landstingets tandvård. För studenterna i Göteborg underlättar det etableringen på arbetsmarknaden.

Karolinska institutet antog hösten 2011 16 sökande och avser att anta 15 sökande hösten 2012. Hösten 2011 tog Göteborgs universitet in 12 sökande, och antalet förväntas vara ungefär detsamma hösten 2012. Att lägga stor vikt vid språkkunskaper i antagningen är viktigt. Det diagnostiska test som Göteborgs universitet infört i början av utbildningen för att undersöka studenternas kunskaper i olika odontologiska ämnen har också varit framgångsrikt.

6. Se kapitlet *Uppdraget* ovan för en definition av etablering, respektive svagt etablering, på arbetsmarknaden.

Omfattningen, ett läsår, räcker för en del studenter men inte för alla. Det räcker till exempel inte när röntgenutbildning helt saknas i den utbildning studenten har sedan tidigare (vilket kan bero på att en del länder har en separat yrkesgrupp som har hand om röntgen av tänder). Studenternas kliniska kunskaper och erfarenheter kan dessutom understiga de krav som ställs för godkänd tandläkarutbildning i Sverige. Det innebär hårt arbete för studenterna och omfattande krav på den kliniska handledningen. Det förs diskussioner om att öka studietiden, men tillgången på lokaler och lärare kan begränsa möjligheterna.

Det råder för närvarande brist på tandläkare, och av dem som läst den kompletterande utbildningen har i princip alla fått arbete, enligt vad lärosätena erfar.

Etableringsuppföljning

Eftersom den första gruppen tandläkare togs in hösten 2010 har de inte kunnat följas upp på arbetsmarknaden med hjälp av registerdata, med de uppgifter som finns tillgängliga.

Aspirantutbildningar

Vid Linköpings universitet och Malmö högskola ges kompletterande utbildningar för utländska akademiker under beteckningen aspirantutbildning. Aspirantutbildningar gavs ursprungligen på uppdrag av regeringen under åren 1995–1997, och på nytt efter 2002. Syftet var att arbetslösa akademiker med företrädesvis utländsk akademisk examen skulle gå en utbildning som varvade teori med praktik för att få en bättre utgångspunkt på arbetsmarknaden. Under den första perioden gavs aspirantutbildning vid upp till 13 lärosäten. År 2002 hade antalet lärosäten minskat kraftigt, och uppdraget att ge aspirantutbildning gavs bara till Högskolan i Borås, Linköpings universitet och Malmö högskola. Aspirantutbildning ges i dag alltså vid de två sistnämnda lärosätena, men utan att det är ett särskilt regeringsuppdrag eller att de får särskilda medel. De är i stället anslagsfinansierade och är en del av ordinarie verksamhet. Målet för utbildningarna är dock detsamma som för den äldre aspirantutbildningen.

Linköpings universitet

Aspirantutbildningen vid Linköpings universitet omfattar 60 högskolepoäng och består av fyra halvterminsblock, varav det första är en introduktion till samhälle och språk, och de två följande blocken individuella kurser som ska uppdatera studentens kunskaper. Studenten kan välja dessa ur fristående kurser eller programkurser. Det fjärde blocket är praktik som normalt är tio veckor men kan vara upp till en hel termin om studenten gått färre kurser. Utbildning i svenska genom språkbehandling i tal och skrift är integrerad i utbildningen. Universitetet har haft ungefär samma uppläggning på aspirantutbildningen genom åren. Tidpunkt för start är flexibel.

Deltagarnas bakgrund kan vara mycket olika och många yrkesgrupper har sökt sig till utbildningen. För att antas till aspirantutbildningen krävs en avslutad utländsk högskoleutbildning motsvarande minst tre års heltidsstudier. Universitetet kräver också godkänt betyg i svenska B eller svenska som andraspråk B och engelska A. Linköpings universitet rekommenderar också de sökande att först få ett utlåtande över sin utländska utbildning från Högskoleverket. Tio studenter tas in per år, och antalet har varit ungefär detsamma genom åren.

Praktiken och träningen i svenska är mycket viktiga för studenterna. De erbjuds extra stöd i svenska (både tal och skrift) under hela utbildningen och uppmanas att utnyttja möjligheten regelbundet.

Programkurser kan fungera sämre än fristående kurser, enligt lärosätena, eftersom dessa studenter riskerar att känna sig utanför studentgruppen. För att minska problemet kan universitetet erbjuda stöd av andra studenter som mentorer.

Det är bara en mindre andel av studenterna som tar alla poäng inom programmet men betydelsen av det är svår att värdera. I en del fall beror det på att praktiken övergått i anställning och inte rapporteras in som avslutad. Särskilt vissa år har graviditeter också lett till avbrutna studier.

Omkring 2006 gjordes en uppföljning av studenterna från åren 2002–2005. Uppföljningen visade att ca en tredjedel av studenterna fick arbete under eller strax efter praktiken. Den programansvarige har observerat att denna siffra även verkar gälla för senare år. Under våren 2012 görs en uppföljning av förra årets studenter.

Malmö högskola

Utbildningen som erbjuds vid Malmö högskola har två inriktningar: allmän inriktning respektive inriktning mot förvaltning. Utbildningarna kan annars se mycket olika ut eftersom deltagarna studerar efter en individuell studieplan. Omfattningen varierar mellan 30 och 120 högskolepoäng. Praktik ingår för alla studenter på utbildningen. Längden är normalt mellan 10 och 20 veckor och avgörs av varje individs behov och önskemål. Utbildningen startar vid ordinarie terminers början.

Deltagarnas bakgrund kan vara mycket olika och ett flertal yrkesgrupper har sökt sig till utbildningen. För att antas till aspirantutbildningen krävs en avslutad utländsk högskoleutbildning motsvarande minst två års heltidsstudier. Malmö högskola anger att de för övrigt bara kräver grundläggande behörighet för högskolestudier. Trettio studenter tas in per år.

Enligt högskolans statistik har 265 studenter antagits mellan 2002 och 2011. Högskolan anger att 73 av dem har avbrutit utbildningen på grund av att de fått arbete. Dessutom har 46 av de 88 som fullföljt utbildningen fått arbete i anslutning till detta. Av dem som inte fullföljt utbildningen har 18 avbrutit den till förmån för andra studier och 75 av andra anledningar. För 11 studenter pågår utbildningen fortfarande. Sammantaget har alltså 119 studenter lämnat utbildningen och gått till ett arbete som högskolan bedömer som kvalificerat.

Etableringsuppföljning

Högskoleverket har kunnat följa upp dem som examinerats från aspirantutbildning under perioden hösten 2002 till och med våren 2008⁷. I uppföljningen görs ingen åtskillnad mellan lärosäten, eller mellan sådan utbildning som finansierats med särskilda medel och utbildning som finansierats inom ramen för takbeloppet. Totalt omfattar uppföljningen 411 individer. Av dem var 230 (56 procent) etablerade på arbetsmarknaden 2010. Ytterligare 78 (19 procent) var svagt etablerade.

7. Se kapitlet *Uppdraget* ovan för en definition av etablering, respektive svagt etablering, på arbetsmarknaden.

Korta vägen

En stor del av den kompletterande utbildning för utländska akademiker som genomförs i dag är i samarbete med Arbetsförmedlingen och går under samlingsnamnet Korta vägen. Namnet är en ordlek: det är inte bara en *kort* väg, utan också ett sätt att *förkorta* vägen till den svenska arbetsmarknaden.

Historik

Tidigare fanns tre olika projekt, InvandrarAkademin i Borås, Utländska tekniker och ingenjörer i Göteborg, UTI, samt legitimation.nu i Västra Götalands län. InvandrarAkademin har övergått till att bli en ordinarie verksamhet i högskolan i Borås och UTI kommer att finnas kvar enligt ett nytt avtal. Projekten gick ihop under 2004 i ett samarbete som tagit tillvara de erfarenheter man gjort. Det nya projektet fick namnet Korta vägen, och under åren 2004–2009 utvecklades det i västra Sverige. Med åren har antalet inblandade lärosäten ökat, och sedan 2010 är Korta vägen ett nationellt projekt.

I början av 2012 fanns Korta vägen på 13 lärosäten: Göteborgs universitet, Högskolan i Borås, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Skövde, Högskolan Väst, Karlstads universitet, Linnéuniversitet, Luleå tekniska universitet, Malmö högskola, Stockholms universitet och Umeå universitet. Under våren 2012 har en ny upphandling resulterat i att antalet lärosäten kommer att öka ytterligare.

Korta vägen upphandlas av Arbetsförmedlingen och genomförs av ett universitet eller en högskola, eventuellt i samarbete med någon annan part, som Folkuniversitetet⁸.

Finansiering

Korta vägen är en uppdragsutbildning som finansieras genom Arbetsförmedlingen.

Mål

Målet för Korta vägen är att deltagarnas möjligheter att få arbete i enlighet med deras utbildning ska öka. I andra hand ska projektet förbereda deltagarna för högskolestudier för att komplettera den utländska examen så att den bättre stämmer med kraven på den svenska arbetsmarknaden.

8. Göteborgs universitet kunde inte besvara upphandlingen då utbildningen av tekniker och ingenjörer inte ligger inom Göteborgs universitet utan hos Chalmers tekniska högskola. I stället blir Folkuniversitetet i Göteborg utbildningsanordnare de kommande åren. Folkuniversitetet har dock slutit ett samarbetsavtal med Göteborgs universitet.

Omfattning

Utbildningens omfattning varierar mellan lärosäten, och är enligt uppgift från lärosätena i dag mellan 26 och 40 veckor. Det förekommer att utbildningen förlängs, under förutsättning att Arbetsförmedlingen accepterar en förlängning. Grupper kan starta en eller flera gånger per år.

Innehåll

Korta vägen är i grunden en arbetsmarknadsutbildning, men anpassad för akademiker. Den utformas i samarbete med högskolan. Utbildningen är starkt individualiserad vilket innebär att utformningen kan variera mycket. Det finns dock ett antal moduler som alltid ingår:

- yrkescoachning, dvs. studie- och yrkesinformation
- kartläggning av studentens kompetens
- kortare utbildningsinsatser
- utbildning i svenska som andraspråk, med betoning på svenska inom individens yrkesområde
- orientering om det svenska samhället och arbetslivet
- IT-kunskap, specifik för det aktuella yrkesområdet
- arbetsplatsförlagd utbildning, dvs. praktik.

Modulerna kan överlappa varandra, och pågå under större delen av utbildningen. Yrkescoachning är till exempel något som ingår som ett löpande stöd. Vägledare kan lägga ner ett stort arbete på att lära ut hur man skriver ett cv (curriculum vitae), söker arbete, intervjuteknik etc.

Studenter

Korta vägen vänder sig till utomnordiska akademiker med examen från högre utbildning, alternativt med minst tre års högskolestudier från hemlandet. De ska också vara nyanlända enligt Arbetsförmedlingens definition, dvs. ha en vistelsetid i Sverige under tre år. Deltagarna ska ha tillräckliga kunskaper i svenska, visat genom språktest. Antalet studenter hos en utbildningsanordnare varierar mellan 20 och 80 per år. Ibland kan grupperna inte fyllas och antalet studenter är då mindre.

Arbetsförmedlingen anvisar till utbildningen och enligt uppgift lägger de ned mycket arbete på att hitta lämpliga studenter. Det har funnits grupper med liknande utbildning, men i de flesta fall är grupperna heterogena med avseende på både nationalitet och utbildning i hemlandet.

Erfarenheter

De erfarenheter som har dragits av verksamheten kan sammanfattas under nedanstående tre rubriker.

Ändamålsenlig organisation

- För att lyckas är det viktigt att de insatser som görs är genomtänkta, samordnade och transparenta. Nyanlända till Sverige bör enkelt få all den information de behöver på ett ställe. Utbildning bör vara en del av det ordinarie mottagandet av nyanlända.
- Utan kontinuitet är det svårt att bygga upp det kunnande som behövs. Utbildningen behöver därför permanentas, som en del av ordinarie utbildning inom lärosäten som ger högre utbildning.
- Att ordna praktikplatser är tidskrävande, vilket förutsätter att det finns kompetens och bemanning för att klara det.
- Verksamheten behöver vara uppbyggd så att den följer studenten från beskrivning av behov av utbildning till utvärdering av resultat i form av sysselsättning. Det gör det också möjligt att använda resurser på ett effektivt sätt.
- Utbildningen behöver vara tillräckligt lång och flexibel. Praktiken behöver vara tillräckligt lång för att praktikanter ska vara intressanta på arbetsmarknaden. Dessutom kan det ta lång tid att hitta praktikplats, vilket riskerar att gå ut över själva praktiktiden.

Fokus på deltagarna

- Utbildningsinsatser bör sättas in tidigt. Ju längre det dröjer, desto större är risken att insatsen misslyckas.
- Det är viktigt att vara noggrann i antagningen, till exempel genom språktest och intervjuer för att se hur motiverade de sökande är.
- Insatserna bör individualiseras och utgå från individens styrkor för att lyckas. Det gör deltagarna mer engagerade och ökar sannolikheten för att de ska bli attraktiva på arbetsmarknaden. Det kan också göra deltagarna mer realistiska i sina förväntningar på den svenska arbetsmarknaden.
- Språkträning är viktig men kan inte skiljas från den kulturella förståelsen. Deltagarna behöver tid för att ”knäcka koden”, att förstå hur den svenska kulturen, det svenska samhället och den svenska arbetsmarknaden fungerar. Erfarenheten visar att språket kan förbättras snabbt när deltagarna kommer ut på bra praktik.

Samverkan mellan olika parter

- Det är viktigt att det finns en bra samverkan mellan Arbetsförmedlingen, arbetsmarknaden, arbetsmarknadens parter för arbetstagare och arbetsgivare, universitet och högskola samt den kommunala vuxenutbildningen, med flera berörda parter.
- Att praktikplatsen är i paritet med personens kompetens är mycket viktigt. Det förutsätter att lärosätet har goda kontakter med dem som antar praktikanter på rätt nivå på arbetsplatsen.
- För att deltagarna lättare ska kunna söka arbete efter utbildningen behöver de kontakter. Genom att hjälpa deltagarna att ta del av lärosätets

alumninätverk, företagsnätverk och mentorskapsprogram blir det lättare för dem att få kontakter på arbetsmarknaden.

Resultat

Arbetsförmedlingen har tidigare haft som mål att 70 procent skulle ha arbete tre månader efter avslutad utbildning. Under våren 2012 har Arbetsförmedlingen följt upp de ca 2 300 personer som deltagit i Korta vägen eller dess föregångare, sedan starten. Nedanstående uppgifter kommer från denna uppföljning. Cirka 400 har utbildat sig till ett legitimationsyrke och cirka 90 procent av dem fick arbete i anslutning till eller strax efter utbildningen. I någon av de två yrkesspecifika insatserna, utbildning av tekniker och ekonomer i Göteborg, har ca 500 utbildats och av dem har ca 75 procent relevant arbete. För resterande ca 1 400 studenter är andelen som fått arbete ca 50 procent. Variationen mellan de olika orterna är stor, beroende på individernas förutsättningar, arbetsmarknadens behov och aktörernas engagemang.

Projekt utländska akademiker, PUA, har funnits vid sidan av Korta vägen och haft som uppgift att samla olika aktörer för att utveckla arbetssätt som gör att akademisk kompetens blir bättre tillvaratagen. PUA har utvärderats av företaget Contextio, och resultatet finns i form av tre delrapporter. Contextio har framför allt fokuserat på deltagarnas och arbetsgivarnas upplevelser av utbildningen. En slutsats som dras är att deltagarna i de flesta fall varit tämligen väl rustade när de kommit ut på arbetsplatserna.⁹

9. *Ett arbetsgivarperspektiv. Lärande utvärdering av Projekt Utländska akademiker. Delrapport 3.* Eva Sennemark – Contextio Ethnographic. Februari 2012.

Övriga utbildningar

Sveriges lantbruksuniversitet

En kompletterande utbildning för utländska veterinärer, Tuve, har funnits vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) sedan 1999. Den ges på uppdrag av regeringen och finansieras med särskilda medel. Antalet studenter som ska antas är inte fastslaget.

Utbildningen omfattar 90 högskolepoäng och består av en fastlagd teoretisk del följt av arbetsplatsauskultation och praktik. En arbetsgrupp inom SLU ser för närvarande över utformningen av utbildningen med syfte att få den mer individanpassad.

För att antas krävs ett beslut från Jordbruksverket om att den kompletterande utbildningen krävs för att personen ska kunna ansöka om svensk veterinärlegitimation. Det krävs också kunskaper i svenska som styrks av godkänt betyg i svenska B eller svenska som andraspråk B, alternativt godkänt resultat på behörighetsgivande kurs i svenska, nivå 3. Godkänt resultat på Tisus¹⁰ eller på prov i svenska för utländska veterinärer kan ersätta genomgångna kurser. När SLU 2010 fick rätt att bestämma behörighetskraven ändrades de så att språkkravet blev detsamma som för ordinarie veterinärutbildning, vilket ledde till att antalet behöriga sökande ökade. Antalet studenter som tagits in har varierat mellan 8 och 16 per år.

Nästan samtliga som antagits till utbildningen har också avslutat den. Ett fåtal har fallit ifrån på grund av sjukdom eller för att de på annat sätt fått sin legitimation. En uppföljning som gjordes 2005 av dem som dittills gått utbildningen visade att 32 av de 35 som svarade på en enkät arbetade som veterinärer. I en senare uppföljning av de veterinärer som avslutade utbildningen i januari 2006 respektive januari 2007, totalt 21 personer, arbetade 17 som veterinärer, även om bara en mindre andel hade tillsvidareanställning. Antalet kan dock vara något högre eftersom det inte gick att få någon uppgift om två personer. Arbetsmarknaden för veterinärer har emellertid ändrats och förutsättningarna att få arbete är i dag inte lika goda som tidigare.

Högskolan i Borås

Högskolan i Borås ger *Svenska för utländska akademiker*, SFUA, som uppdragsutbildning i samarbete med den kommunala vuxenutbildningen (Komvux) och Arbetsförmedlingen. Utbildningen är i första hand tänkt för nyanlända flyktingar. Målet är att studenterna snabbare än vid den vanliga sfi-utbild-

10. Tisus är ett behörighetsgivande prov i svenska språket, avsett för den som har utländsk gymnasieutbildning och planerar att söka till akademiska studier i Sverige men saknar betyg i svenska.

ningen (svenska för invandrare) ska komma upp i en tillräckligt god språknivå för kompletterande studier eller för att komma ut i arbete.

Kravet för att antas är utländsk akademisk utbildning, motsvarande minst två års avslutade studier. Antalet studenter är maximerat till 50. Studenterna antas kontinuerligt via Komvux.

SFUA omfattar högst 30 veckors studier. Sfi-lärare står för undervisningen men den ges på högskolan. Antagna studenter får ett kartläggningssamtal och en individuell studieplan upprättas. Att utbildningen följer en individuell studieplan innebär att studenten kan bli färdig tidigare än normtiden. Undervisningen följer styrdokument för sfi och utbildningen avslutas med ett nationellt prov och betyg.

SFUA-studenterna har företräde till Korta vägen (se tidigare avsnitt), och gränsen är oskarp. Den vägledning som ingår i Korta vägen-programmet kan inledas under SFUA-tiden, och SFUA-studierna kan avslutas med sfi-D prov efter att studenterna börjat Korta vägen-programmet.

På Högskolan i Borås finns också *Invandrarakademien* som ger *Svenska som andraspråk för utländska akademiker för ett hållbart samhälls- och yrkesliv*. Det är en behörighetsgivande utbildning om 60 högskolepoäng på heltid som ges inom ramen för det kursutbud som finansieras genom ordinarie anslag. Utbildningen består av grundkurs och fortsättningskurs och ska ligga till grund för antingen fortsatta högskolestudier eller arbete.

Krav för att antas är avslutad utländsk högskoleutbildning motsvarande minst två års heltidsstudier och godkänt resultat på sfi-kurs D (eller motsvarande). Cirka 25 studenter antas per år.

För de studenter (SFUA eller Korta vägen) som behöver behörighet för kompletterande studier, finns möjlighet att söka in på Invandrarakademins grundkurs eller fortsättningskurs. Studierna i Korta vägen kan då tillgodoräknas motsvarande den första terminens grundkurs.

Kungl. Tekniska högskolan

Vid Kungl. Tekniska högskolan (KTH) ges Sfinx-programmet, som vänder sig till ingenjörer och har som mål att ge dem goda kunskaper i svenska, tekniskt språk och kunskaper om svensk arbetsmarknad. Studenterna ska därigenom öka sina möjligheter att få en anställning som ingenjör, eller studera vidare. Programmet har funnits sedan årsskiftet 2007/2008 och drivs i samarbete med Järfälla kommun och Stockholms stad. Från början gavs utbildningen på uppdrag av länsstyrelsen, men sedan 2010 är den anslagsfinansierad i ordinarie verksamhet.

Utbildningen är 1–1,5 år lång och inleds med intensiv undervisning i svenska. Eftersom utbildningen utformas efter studentens behov varierar det hur många högskolepoäng den ger. Nivån på undervisningen bestäms av det individuella behovet. Så småningom övergår undervisningen i antingen aukultation (att sitta med och lyssna vid föreläsningar etc.) eller studier vid KTH.

Studenterna följer befintliga kurser vid KTH. Parallellt får studenterna vägledning och en individuell studieplan, och som ett led i att öka kännedomen om arbetsmarknaden får studenterna också hjälp att skriva cv. Projektet förmedlar dessutom företagskontakter och hjälper till att bygga upp kontaktnät.

För att antas till utbildningen ska den sökande ha en utländsk ingenjörsexamen och ha varit i Sverige i högst två år. Det krävs kunskaper i engelska motsvarande gymnasieskolans engelska A, och den sökande kan antingen vara nybörjare i svenska eller nyligen ha klarat sfi kurs D. Sfinx tar in studenter fyra gånger per år, två gånger i Järfälla kommun och två i Stockholms stad. Cirka 100 studenter antas per år.

Enligt en sammanställning som gjordes 2011 av samarbetspartnern Stockholms stad hade 38 procent arbete eller praktik av de 56 personer som fullföljt programmet. Uppgiften gäller två utexaminerade grupper och är baserad på en enkät som skickades ut ett år efter avslutade studier. En större uppföljning är planerad att genomföras under 2012. Järfälla kommun har också försökt följa upp studenterna efter ett år men inte lyckats få tillräckligt många svar för att kunna ange hur väl studenterna etablerat sig på arbetsmarknaden.

Vad har hänt med studenterna?

De satsningar som görs på kompletterande utbildning för utländska akademiker motiveras i princip helt av önskemålet att förbättra deras förutsättningar att få lämplig sysselsättning. En nyckelfråga vid alla utvärderingar av dessa utbildningar blir därför: har de som gått utbildningarna fått arbete? Eftersom det till stor del beror på annat än studenternas kompetens, är den relevanta frågan *har utbildningen gjort att den aktuella gruppen förbättrat sin situation på arbetsmarknaden i förhållande till motsvarande svenska eller svenskutbildade grupp?* Som framgår av denna rapport är kunskapen om hur det gått för studenterna dock ofullständig.

De utvärderingar lärosätena gör är till exempel ofta begränsade till hur själva utbildningen har uppfattats av studenterna. Företrädare för lärosäten som Högskoleverket talat med framhåller utbildningens betydelse för studenterna, med kommentarer om att de växer som individer och får tillbaka sin identitet som akademiker. Lärosätena kan också ha uppgifter om resultat i form av genomströmning. Det kan dock vara svårt att avgöra värdet av att studenterna slutfört utbildningen. Avhopp verkar i ganska stor utsträckning bero på att studenten fått arbete, och behöver då inte vara ett misslyckande. Däremot gör lärosätena knappast någon systematisk uppföljning av hur väl deltagarna lyckas på arbetsmarknaden. Den kunskap som finns är ofta anekdotisk, eller gäller förhållandena omedelbart efter avslutad utbildning.

För de utbildningar som ingår i Korta vägen gör Arbetsförmedlingen viss uppföljning. Arbetsförmedlingen har ställt krav i upphandlingen av utbildning att de lärosäten som ger utbildningen ska redovisa resultat. I den upphandling som nyligen avslutats har kraven skärpts. Redovisningen ska visa om studenten har fått arbete inom relevant yrke, fortsatt utbilda sig inom yrkesområdet, fått annat arbete, återgått till Arbetsförmedlingen för fortsatt handläggning eller inte är aktuell på grund av sjukdom, graviditet, flytt osv. Det är Arbetsförmedlingens förhoppning att redovisningen på så sätt ska bli säkrare.

De studenter som deltar i sådan kompletterande utbildning som särredovisas till universitets- och högskoleregistret kan följas med hjälp av SCB:s databas Lisa. I denna rapport finns sådana uppgifter redovisade för etablering på arbetsmarknaden 2010. Eftersom flera av utbildningarna bara hunnit ta in någon enda omgång studenter som skulle kunna följas upp 2010, är antalet studenter som berörs förhållandevis litet. Enskilda studenters etablering kan därför få en stor effekt på resultatet. En uppföljning som görs vid ett enda tillfälle är också svår att värdera. Den ger en ackumulerad bild av etableringen på arbetsmarknaden olika lång tid efter avslutade studier.

Uppföljning med hjälp av Lisa är ett exempel på en metod att följa upp de studenter som deltagit i kompletterande utbildning. Ett problem är att det inte går att jämföra studenternas etablering på arbetsmarknaden före och efter

utbildningen med denna metod. Naturligtvis går det inte heller att se vad som skulle hänt utan utbildning, till exempel som en effekt av att studenten befunnit sig längre i Sverige och lärt sig mer svenska.

Det är Höskoleverkets uppfattning att det är nödvändigt att resultatet av utbildningen följs upp, och uppföljningen bör vara en integrerad del av verksamheten. Alla som Höskoleverket talat med i denna utredning har framhållit att bristen på kontinuitet är ett stort problem. För att kunna skapa en bra utbildning, framhåller de, är det nödvändigt att de kan bygga upp en stabil verksamhet. Det förutsätter att finansieringen är tillräckligt långsiktig. Samtidigt kommer det sannolikt att vara nödvändigt att den kompletterande utbildningen får avsett resultat om det ska finnas ett intresse av att fortsätta att finansiera den. Det innebär i praktiken krav på uppföljning av dessa studenter etablering på arbetsmarknaden.

Om kunskapen om utländska akademikers situation på arbetsmarknaden efter kompletterande utbildning ska kunna ligga till grund för politiska beslut är det också nödvändigt att uppföljningarna är tillräckligt standardiserade för att resultaten ska gå att sammanställa. Det förutsätter att gemensamma definitioner används för nyckelbegrepp som *anställning* och *praktik*. Höskoleverket föreslår att regeringen ger ett uppdrag till en myndighet med sakkunskap på området att i samverkan med lärosätena utveckla en modell för uppföljning av kompletterande utbildning för utländska akademiker. När regeringen ger högskolan i uppdrag att ge kompletterande utbildning bör uppdraget innehålla ett krav på att utbildningen följs upp enligt en utvecklad modell.

Högskoleverket är en myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Läs mer på vår webbplats www.hsv.se.